

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ
ÜSKÜDAR MAHKEMESİ

14

NUMARALI SİCİL
(H. 953 - 955 / M. 1546 - 1549)

PROJE YÖNETMENİ

M. ÂKİF AYDIN

BİLİM KURULU

M. ÂKİF AYDIN

İDRİS BOSTAN

FERİDUN EMECEN

İSMAİL E. ERÜNSAL

MEHMET İPŞİRLİ

MUSTAFA OĞUZ

EDİTÖR

COŞKUN YILMAZ

Son okuma: Feridun Emecen - M. Âkif Aydın

Tashih: Kenan Yıldız

İndeks: Şefik Bilal Çavuşoğlu

İndeks kontrol: Mustafa Birol Ülker

Kapak ebrusu: Alparslan Babaoğlu

Kapak tasarımı: MimEmin

Sayfa tasarımı: Ender Boztürk

Fotoğraf: Ahmet Akman

Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No: 3

Kağıthane 34408 İstanbul

Tel: (90212) 294 10 00

İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)

İcadiye Bağlarbaşı Cad. 40

34662 Üsküdar-İstanbul

Tel. (90216) 474 08 50 Faks (90216) 474 08 74

www.isam.org.tr

© Her hakkı mahfuzdur.

İstanbul, Eylül 2010

İstanbul kadı sicilleri Üsküdar Mahkemesi 14 numaralı sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549) / haz. Nuray Güler ; Arapça metin Mehmet Akman ; kontrol eden Abdülkadir Özcan ; proje yönetmeni M. Âkif Aydın ; editör Coşkun Yılmaz. – İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010. 376 s. ; 28 cm. + 1 ad. CD – (İSAM Yayınları ; 71. Kadı Sicilleri Dizisi ; 5)

Dizin var.

ISBN 978-605-5586-07-2

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ
ÜSKÜDAR MAHKEMESİ

14

NUMARALI SİCİL
(H. 953 - 955 / M. 1546 - 1549)

Hazırlayan

NURAY GÜLER

Arapça Metin

MEHMET AKMAN

Kontrol Eden

ABDÜLKADİR ÖZCAN

İçindekiler

TAKDİM / 9

İMLA ESASLARI / 15

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 14 NUMARALI SİCİL / 19

KONU BAŞLIKLARI / 23

METİN / 53

TIPKIBASIM / 376

TAKDİM

Osmanlı Devleti'nin din, dil, etnik yapı ve kültür bakımından homojen olmayan bir bölgede altı asır ayakta kalmasının şüphesiz askerî, idarî, iktisadî, sosyal, kültürel ve demografik sebepleri vardır. Dünya târihinde çok sık rastlanmayan böyle bir başarıyı tek bir sebeple açıklamak elbette mümkün değildir. Ancak bu başarının altında Osmanlı yönetim ve hukuk anlayışının çok önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Bu sebeple olacak ki son zamanlarda yerli ve yabancı araştırmacıların Osmanlı yönetim tarzına ve hukuk anlayışına yönelik ilgilerinde gözle görülür bir artış olmuştur. Osmanlı hukukunun en önemli kaynağı ise şüphesiz sayıları on binleri aşan mahkeme defterleridir.

Osmanlı mahkeme defterleri sadece hukuk târihi bakımından değil, Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel târihi bakımından son derece önemli birer bilgi kaynağıdır. Bu defterlerde biz sadece mahkemeye intikal etmiş hukukî ihtilafları değil, vergi kayıtlarını, vakıf senetlerini, bağış, kira, satış, ödünç gibi her türlü hukukî işlemleri, pazarlarda satılan ürünlerin ve ticarî malların listesini, fiyatlarını, miras taksimlerini, terekeye dahil olan eşyayı, kamu binalarının imar veya tamir bilgilerini, meslek kuruluşlarının faaliyetlerini, esnafın tâbi olduğu standartları, evlenme ve boşanma kayıtlarını, merkezden gelen ferman ve hükümlerin suretlerini, hâsılı Osmanlı siyasî, iktisadî ve sosyal târihinin zengin bir fotoğrafını bulmaktayız. Yine bu defterlerde açıkça görülmektedir ki kadı sadece bir yargıç değil, yerine göre mahallin idarî ve mülkî âmiri, yerine göre vergi müfettişi veya noter yahut da Osmanlı ordusuna lojistik destek sağlayan bir askerî görevlidir. Bu bilgileri bu çeşitlilik ve zenginlikte hiçbir târih kitabında, hatırat yahut seyahatnâmede veya arşiv belgelerinde bulamayız.

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ

Geniş Osmanlı coğrafyasında altı asır boyunca kadıların tutmuş oldukları sicillerin tamamı bugüne kadar gelmiş değildir. Ancak yine de 20.000'i Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan şehirlere ait olmak üzere 30.000'i aşkın sicilin elimizde olması önemli bir zenginliktir. İstanbul mahkemelerine ait ve bugün elimizde bulunan kadı sicilleri ise yaklaşık 10.000 civarındadır. Bu koleksiyon içinde İstanbul sicillerinin önemi şuradadır: O üç kıtaya yayılan bir imparatorluğun merkezi olmasının ötesinde bünyesinde dinî ve etnik çeşitliliği de en zengin biçimde bu şehir toplamıştır. Bizans döneminden intikal eden Hıristiyan unsurların yanına fetihle birlikte eklenen Müslüman-Türk unsurlar ve İspanya başta olmak üzere Avrupadan göç etmek zorunda kalan Yahudiler üç imparatorluğa (Roma, Bizans, Osmanlı) merkezlik yapmış İstanbul'a ayrı bir çeşitlilik ve zenginlik kazandırmıştır. Yukarıda saymaya çalıştığımız dava ve kayıt türleri böyle bir dinî ve mezhebî farklılığı da beraberinde taşımaktadır. Dilleri, dinleri, ırkları ve kültürleri birbirinden farklı bu insanlar dört asır boyunca nasıl bir birliklilik sergilemişler, karşılıklı ilişkileri nasıl bir seyir izlemiştir? Ayrı komünler halinde mi yaşamışlar, yoksa belli/önemli ölçüde iç içe mi olmuşlardı? Ticarî münasebetleri, sosyal ilişkileri, diğer alanlardaki beraberlikleri hangi zeminde cereyan etmiştir? İşte bütün bu soruların cevabını bulmak, bu çok yönlü birlikliliğin izlerini takip etmek dönemin mahkeme defterleri sayesinde mümkün olmaktadır. İstanbul mahkeme defterleri bu yönüyle sadece İstanbul'un değil, bütün imparatorluğun sosyal târihinin bir aynası görünümündedir.

Osmanlı kadı sicillerinin bu önemine rağmen bugüne kadar yeterli sayıda kadı sicilinin neşredildiği ve araştırmacılar tarafından gerektiği ölçüde kullanıldığı ileri sürülemez. Bunda bu tür yayınların gerçekleştirilmesindeki bilimsel zorluğun ve ekonomik olarak kârlı görülmeişin önemli rolü olsa gerektir.

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) bu alandaki çalışmalarını kolaylaştırmak ve teşvik etmek amacıyla yıllar önce İstanbul Müftülüğü'nde bulunan yaklaşık 10.000 defterin mikrofişlerini hazırlatmış ve araştırmacıların istifadesine sunmuştu. Bilahare bu alandaki hizmetini daha da genişleterek İstanbul dışındaki şehirlere ait ve şu anda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde toplanmış bulunan yaklaşık 9.000 defterin mikrofilmlerini de temin edip araştırmacıların hizmetine sundu. Buna son dönemlerde Türkiye dışındaki Osmanlı coğrafyasından temin ettiği mahkeme defterlerinin elektronik kopyalarını da eklemeye başladı. Bugün Manastır, Saraybosna, Mostar, Livno, Priyedor, Temeşvar, Visoko, Kırım ve Şam mahkeme defterlerinin küçümsenemeyecek bir miktarının elektronik kopyaları İSAM Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Bu alandaki yayın eksikliğini giderme düşüncesiyle de İstanbul mahkemelerinin defterlerini belli bir plan dahilinde neşretmeyi gerekli gördük. İstanbul denince dört bölge klasik tabiriyle İstanbul (sur içi İstanbul'u) ve bilâd-i selâse (Üsküdar, Galata,

Eyüp) söz konusu olmaktadır. Bu mahkemelere ait 10.000 defterin tamamını yayımlamak mümkün olmadığından biz de ilk etapta bu dört bölgeden yaklaşık her on yıldan birer defter seçerek kırk defter yayımlamayı planladık. Böylece ilk defterlerden itibaren yayımlayacağımız on defterle o bölgenin bir asrına ışık tutmayı hedefledik.

Sicillerin yayını için M. Âkif Aydın, İdris Bostan, Feridun Emecen, İsmail. E. Erünsal, Mehmet İpşirli ve Mustafa Oğuz'dan oluşan bir bilim kurulu oluşturuldu. Projenin editörlüğünü Coşkun Yılmaz üstlendi.

Defterlerin yayımlanmasında şöyle bir yol izlendi: Önce bir uzman defterin transkripsiyonunu gerçekleştirdi. Sonra bir târihçi veya hukuk târihçisi ile orijinal metin ve transkribe edilen metin karşılıklı mukabele edildi. Daha sonra elde edilen metin bilim heyetinde bulunan bir uzman tarafından, en son olarak da proje yönetmeni olan bu satırların yazarı tarafından tekrar okundu. Her kontrol aşamasında tereddüt edilen kelimeler bilim heyeti tarafından asıl metinle karşılaştırıldı.

Yayımlamayı hedeflediğimiz defterler büyük kısmı itibariyle Türkçe tutulmuştur. Ancak özellikle ilk defterlerde yer yer Arapça tutulmuş kayıtlara da rastlanmaktadır. Bunların Türkçe tercümelerini vermeyi tercih ettik. Ancak Türkçe kayıtlardaki dönemin ağdalı dili yanında Arapçadan tercüme metinlerin bugünün Türkçe'siyle verilmesi önemli bir üslup farkını beraberinde getirecekti. Bunu önlemek için bu tür Arapça kayıtların tercümesinde çok aşırıya kaçmamak şartıyla o günün türkçesini tercih ettik. Öte yandan Türkçe tereke kayıtlarının bir bölümünün keza iki satırlık bazı kefalet kayıtlarının Arapça olarak tutulduğu görülmektedir. Bunların ifade ettiği anlam özet olarak konu başlığında belirtildiğinden bunları ayrıca tercüme cihetine gitmedik. Öte yandan bu metinlerde sıklıkla Arapça gramer hataları yapıldığını, mesela tekil yerine çoğul, çoğul yerine tekil kelimelerin kullanıldığını gözlemledikse de aslına sadık kalarak bunları aynen vermeyi tercih ettik. Keza bu metinlerde Arapça ve Farsça'nın karışık olarak kullanıldığı da bir başka belirtmemiz gereken noktadır. Arapça metinler arasında veya târihlendirmeler sırasında fi karye veya fi gurre sözcüklerini sonraki kelimelerle bitiştirirken Arapça kuralına uygun olarak mı yoksa Farsça terkiple mi birleştirileceği noktasında tereddüt edilen yerlerde çoğu kere Arapça imlasını tercih ettik.

Defterlerin önce varaklar halinde tutulduğu, daha sonra târih sırasına veya kollarına göre bir araya getirilip ciltlendiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan defterlerde tam bir kronolojik sıra takip edilmiş değildir. Defterler farklı kâtipler tarafından tutulduğu için yazıların okunabilirliği veya imla bakımından doğruluğu kâtiplerin yetiştirme seviyeleriyle yakından ilgilidir. Buna bağlı olarak bazı defterlerde imla hataları çok fazla olabilmektedir. Metnin doğru anlaşılması için kimi kayıtlarda doğru imlayı metinde, yanlış imlayı dip notta gösterdik.

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ

Defterlerin zaman içinde yıpranmışlığı veya kâtiplerinin yazılarının düzgün olması bazı kelimelerin okunmasını imkânsız kılmış veya güçleştirmiştir. Okunmayan veya doğruluğunda tereddüt edilen kelimeler özel işaretlerle belirtildi. Aynı kelimenin defterlere göre farklı yazılışı da karşılaşılan önemli güçlüklerden biridir.

Defterlerin imlasında araştırmacılar ve Osmanlı târihine merak edenler tarafından daha rahat okunmasını temin maksadıyla ağır bir transkripsiyon usulü benimsenmedi. Türkçede hâlihazırda kullanılan kelimelerde bugünkü imla tercih edildi. Diğerlerinde özellikle bir başka kelimeyle karıştırılma ihtimali olan sözcüklerde bunu önleyecek ölçüde bir transkripsiyon usulü benimsendi. Araştırmacılara kolaylık sağlama düşüncesiyle her kaydın içeriği özet olarak başlık haline getirildi. Ayrıca bütün kelimeleri içine alan özgün indeks çalışması da bir CD halinde verildi.

Birinci kitabın yayın aşamasında projenin desteklenmesi noktasında İstanbul 2010 Kültür Başkenti Ajansı'yla bir dizi görüşmelerimiz oldu. Ajans İstanbul'un sosyal ve kültür târihinde önemli bir yeri olan mahkeme defterlerinden otuz tanesinin neşredilmesine destek kararı aldı. Bu desteğin projenin hayata geçirilmesi açısından ne kadar önemli olduğu tartışmasızdır.

Elinizde bulunan 14 numaralı Üsküdar sicilinin hazırlanmasında çok değerli yardımlar aldık. Her şeyden önce bilim kurulu üyelerimize ve editörümüze burada özellikle teşekkür ederim.

Metni hazırlayan Nuray Güler, metnin aslıyla kontrolünü yapan Abdülkadir Özcan, Arapça metinleri hazırlayan Mehmet Akman'ı burada şükranla anmalıyım.

Osmanlı mahkeme defterlerinin orijinallerinin bulunduğu İstanbul Müftülüğü'nün katkıları da özellikle zikre değer. İstanbul müftüsü değerli bilim adamı Prof. Dr. Mustafa Çağrıncı'nın kıymetli yardımlarına bilhassa teşekkür etmek isterim.

İstanbul mahkemeleri defterlerinin yayın projesinin hayata geçirilmesine her türlü yardım ve desteklerini esirgemeyen başta İstanbul 2010 Kültür Başkenti Ajansı yönetim kurulu başkanı Şekip Avdagiçe ve yönetim kurulu üyelerine, genel sekreter Yılmaz Kurt, danışma kurulu üyesi Prof. Dr. İskender Pala ve edebiyat yönetmeni Ahmet Kot'a özellikle teşekkür ederim. Son olarak İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicili Arşivi mensupları ile dizgi operatöründen tasarımcısına, fotoğrafçısından tashihçisine varıncaya kadar İSAM çalışanlarının bu neşirdeki rolünü de belirtmeliyim.

Neşrini planladığımız mahkeme defterlerinin tamamı yayımlandığında Osmanlı hukuk ve iktisat târihi ve genel olarak Osmanlı sosyal târihi hakkında daha güvenilir ve ayrıntılı verilere dayanan değerlendirmeler yapma imkânı hâsıl olacak. Bunun Osmanlı târihçiliğine yeni bir boyut getireceğine inanıyorum. İstanbul kadı sicillerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin muhtelif bölgelerine ait sicillerin yayımlanması da şüphesiz fotoğrafın bütününe görmek bakımından gereklidir. Ümit ediyorum bu alanda

muhtelif kurumlar tarafından yapılacak yayınlar, yakın bir gelecekte kadı sicillerinin ortaya koyduğu fotoğrafın daha netleşmesi sonucunu doğuracaktır.

Son olarak İstanbul 2010 Kültür Başkenti Ajansı ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) olarak böyle bir neşriyat dizisini gerçekleştirmekten büyük mutluluk duyduğumuzu belirtmeliyim. 7 Eylül 2010

Prof. Dr. M. ÂKİF AYDIN
Proje Yönetmeni

İMLA ESASLARI

1. Bilinen ve günümüzde kullanılan adlar günümüz imlasıyla yazılmıştır (Abdurrahman, Halil, Nuri, Şaban gibi).

2. Günümüzde kullanılmayan özel adlarda ayın ve hemzeler gösterilmiştir (İbrahim b. Şey'enlillâh, Şücâ' b. İvaz gibi).

3. قصه خان, اصل خان, دمور خان, تیمور خان gibi bileşik adlar bitişik ve tiresiz olarak yazılmıştır (Kıssahân, Aslıhan, Demirhan, Timurhan gibi).

4. Sicilde Türkçe fiiller imla bakımından çok farklı şekillerde yazılmış olabilmektedir. Bu sebeple bu tür farklı imla ile yazılan fiiller için günümüz Türkçesi esas alınmış ve bir imla birliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Mesela ادب , ایدوب , ایدب gibi üç farklı şekilde yazılan etmek yardımcı fiili için “*edip*” imlası kabul edilmiştir. Diğer Türkçe fiiller de aşağıdaki örneklerde olduğu gibi günümüz imlası ile yazılmıştır.

کیروبgirip

اتدمettim

اتدربettirip

اولونبolunup

اولدغنهolduğuna

اولدقدنoldukdan

طوتولوبtutulup

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ

5. Fiillerin yanı sıra Türkçe isimlerin yazılışında da farklı imlaların mevcut olduğu görülmektedir. Mesela yer kelimesi ير ve يير şeklinde yazılabilmektedir. Bunlar da günümüz Türkçesine uygun olarak “yer” şeklinde okunmuştur. İmlası günümüz Türkçesine göre yazılan bazı kelimeler aşağıda verilmiştir:

چاعشر.....	çakşır
بابوج.....	papuç
بيل.....	bel
پتمز.....	pekmez
توروا.....	torba
درلك.....	terlik
دولبند.....	tülbent
كندو.....	kendi
كوكلك.....	gömlek
هكبه.....	heybe

6. Osmanlı Türkçesi'nde ط ile yazılan d sesi (dokuz, ada kelimelerinde olduğu gibi) t değil d harfiyle yazılmıştır. Fakat ط ile yazılan tutmak fiili (tutulup - طوتلوب) örneğinde olduğu gibi t ile yazılmıştır.

7. Kelime başında bulunan elif-hemze ve ayın gösterilmemiştir.

8. Arapça aslında çift sessizle biten bazı kelimeler yalın halde ise günümüz imlasında olduğu gibi sesli şekilde yazılmıştır (hüküm, vakıf, misil, fasıl, asıl, nefis örneklerinde olduğu gibi). Fakat bu kelimeler tamlama halinde ise sondaki sesli harf gösterilmemiştir. (fasl-ı husûmet, hükm-i şerîf, vakf-ı mezkûr, nefis-i Üsküdar örneklerinde olduğu gibi).

9. Türkçe'de kullanılan yaygın nispet -ye'leri şeddeli okunmuştur. (şer'iyeye, vasiyye gibi).

10. Arapça aslında son harfi şeddeli olan bazı kelimeler yalın halde iken tek harfle yazılmıştır (hacc-hac, gibb-gıb gibi).

11. Özel isimlerden sonra gelen hal ve iyelik ekleri apostrof işareti ile ayrılmıştır (Ayas Bey'in, Karagöz'ün gibi).

12. Cer harfleri ile birlikte kullanıldığında Allah ismi bitişik yazılmıştır (yemîn billâh gibi).

13. Millet ve dil isimleri büyük harfle başlatılmıştır (Bosneviyyü'l-asl, Rûsiyyü'l-asl gibi).

14. Harf-i tarifile başlayan isimlerde harf-i tarif satır başında olmadıkça küçük harfle yazılmıştır (el-Hâc gibi).

15. Birden fazla kelimededen oluşan yer ve müessese isimlerinde birinci kelimenin ilk harfi büyük, sonraki kelimenin ilk harfi küçük yazılmıştır (Hizâne-i âmire gibi).

16. Özel isimlerden önce gelen meslek isimleri büyük harfle başlatılmıştır (Terzi Ali, Kasab Mustafa gibi).

17. Masdar, fail ve sair kelimelerin harf-i cerle kullanıldığı, kefilü bi'l-mâl, gâ'ibu ani'l-meclis gibi tamlamalarda kefil bi'l-mâl, gâ'ib ani'l-meclis yazımları tercih olunmuştur.

18. Harf-i tarifli tamlamalarda ü'lü geçişler tercih olunmuştur: şuhûdü'l-hâl, sâlifü'z-zikr, mârrü'z-zikr, malûmü'l-esâmi gibi. Tamlama bulunmayan kelimelerde sesliden sonra gelen sessizin kalın veya ince okunuşu u veya ü kullanımına göre belirlenmiştir: muhâla'a, mütekarrir gibi.

19. Harf-i cer ve edatlar bir arada kullanıldığında bitişik yazılması tercih edilmiştir: fimâ, keyfemâ, hasbemâ gibi. Harf-i cer ve edatlar tek başına geçtiğinde ise herhangi bir kelimeyle birleştirilmemiştir: mâ vaka'a, an nakd gibi.

20. Osmanlı Türkçesi'nde دایما , سایر şeklinde yazılan kelimeler sâir, dâimâ şeklinde yazılmıştır.

21. Metinde geçen yer adları da günümüz imlasıyla yazılmıştır. Bunların bazıları, ilki sicildeki imlası ikincisi ise günümüz imlası gösterilmek üzere aşağıda listelenmiştir.

a. Günümüz imlasıyla yazılmış yer adları:

Burusa.....Bursa

ŞiliŞile

Tekvur dağıTekfurdağı

Re'islü.....Reisli

ÇengerköyÇengelköy

b. Sicildeki aslına uygun olarak yazılan yer adları

کاکویزه Gekvize (Gebze)

22. Arapça kelimelerde geçen hemze (') ile, ayn harfi (') ile gösterilmiştir.

23. Kaf ve gayın ile başlayan uzun hecelerde a, ı, u üzerinde düz çizgi kullanılmıştır. (kânûn, bâkî, gâib ani'l-meclis örneklerinde olduğu gibi). Ancak "kadı" gibi çok kullanılan kelimelerde herhangi bir işaret kullanılmamıştır.

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ

ÖZEL İŞARETLER

- Metinde defterin fiziksel özelliklerinde dolayı okunamayan yırtık, kopuk, silik yerler (...) şeklinde gösterilmiştir.
- Okunuşu tereddütlü kelimeler ? işareti ile gösterilmiştir.
- Metinde okunamayan yerler ...? işareti ile gösterilmiştir.
- Metnin aslında kâtip tarafından boş bırakılmış yerler () şeklinde gösterilmiştir.
- Üzeri çizilerek iptal edilmiş kelime veya cümleler << >> işareti içinde gösterilmiştir.

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 14 NUMARALI SİCİL

Üsküdar Kadılığı'nın 14 numaralı Şer'iyye Sicili, İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Defter, 32,5x11,5 cm. ebadında karton ciltli, suyolu fligranlıdır. 953-955 (1546-1549) yıllarına ait hüccetleri kapsamakta olan defter 84 varaktır. Abadi kâğıt kullanıldığı tahmin edilmektedir. Yazıda is mürekkebi kullanılmıştır.

Nem ve rutubet defterin özellikle ilk ve son sayfalarının alt ve üst kısımlarında kırılmalar meydana getirmiş ve bu durum yazıların bulunduğu kısımlara kadar sırayet etmiştir. İç sayfalarda da bu kırılmalara rastlanmakta ise de bu durum yazıların okunmasını pek engellememektedir. Defterin ilk ve son sayfalarında daha fazla görülen kurt yenikleri ise yer yer yazıların okunmasına mani olmaktadır.

Defterde 653 hüccet kaydı yer almaktadır. Hüccetlerin 172 tanesi Arapça'dır. Yazım şekillerinde kâtip değişimlerinden kaynaklanan farklılıklar bulunmaktadır. Her bir varakta ortalama 7 hüccet kaydedilmiştir. Defterde 28 tereke kaydı mevcuttur. Bazı istisnalar dışında hüccetler tarihe göre sıralanmıştır.

Defterin ana unsurlarını genellikle ev satımları, alacak-verecek davaları, boş arazilerin resm-i tapu ile köylülere, mukâta'aların mültezimlere verilmesi, vekâlet, kefâlet, şikâyet, kaçak köleler ve miras davaları gibi konular teşkil etmektedir. Defterde en çok yer alan konuların başında alacak-verecek davaları gelir. Toplam 187 dava bu konuya ayrılmıştır. Defterde vakıfların şahıslara verdiği ödünçler önemli bir yer tutar. Bu durum vakıfların iktisadî hayattaki rolünü ve para vakıflarının bir kredi kurumu olarak önemini gösterir.

Defterde adı geçen vakıflar İskender Paşa, Hoca Fazlullah, Abdullah Ağa, Hüsam Bey, Sultan Selim, Hacı Mehmed, Yıldırım Bayezid vakıflarıdır.

İSTANBUL KADI SİCİLLERİ

Defterde esnaf ve bazı resmî görevlilere ait tayinleri örnekleyecek dava kayıtları da yer alır. Sicilde halkın talepleri doğrultusunda müşîrlik, kassâb, taşımâl ve ket-hüda tayinlerinin yer aldığı 4 kayıt mevcuttur.

Öte yandan defterde, Çengelköy ve Kadıköy'e ait iki narh kaydı listelenmiştir. Narha muhalefetle ilgili üç ayrı davada ise satışı yapılan ekmek, et ve bezir yağının gramında noksan çıkması üç esnafı mahkemelik etmiştir.

Ev, dükkân, arsa vb. malların satışı ile ilgili 51 dava kaydı yer alırken kiralama-ya konu olan dava sayısı 6'dır. Sahipsiz boş arazilerin ya da vârisi olmayanların geride bıraktığı arsanın tapu bedeli karşılığı şahısların tasarrufuna verilmesiyle ilgili 29 dava mevcuttur. 52 kayıt kefalet davasına, 13 kayıt da vekâlet davasına ayrılmıştır.

Komşuların birbirleri üzerindeki haklarını resmeden davalar da azımsanmayacak kadar çoktur. Bir kişinin komşusunun rahatını bozacak, giriş çıkışlarını zorlaştıracak ve mahremiyetini ihlal edecek şekilde ev bina etmesi ya da sonradan kapı, pencere açması gibi hususları konu edinen ve komşular arasındaki anlaşmazlıkları ele alan 25 dava kaydı tespit edilmiştir. Davaya konu olan şahısların birbirleri ile olan ilişkileri komşuluk hakları ile sınırlı kalmamıştır. Şahsın bir kişinin evini ya da tarlasını haksızca tasarruf etmesi de defterde yer alan konular arasındadır. Hak ihlalleri ile ilgili 6 dava kaydı bulunmaktadır. Halkın kendi arasında çözemediği sorunların mahkemeye taşınması genellikle hakarete ya da kavgaya vardırması sonucu belgele-re yansıyan 13 hakaret ve 25 darp davasında ortaya konmuştur. Çok nadiren anlaşmazlıklar yaralamaya kadar vardırılmıştır, defterde bu konuda bir dava yer almıştır.

Suçlar kapsamında değerlendirilecek bir diğer konu ise hırsızlıkla ilgili kayıtlardır. Defterde bu konuyla ilgili 9 dava kaydı mevcuttur. Cezası en ağır suç kapsamında yer alan katl davası ise sadece bir yerde geçmektedir. Bu kayıtta bir şahıs adam öldürdüğünü itiraf etmektedir.

Aile içi anlaşmazlıklara konu olabilecek davaların başında boşanma davaları yer alır. Ailevî meseleleri konu alan diğer kayıtlar ise miras davalarıdır. Miras davasıyla ilgili 9 kayıt bulunmaktadır. Diğer taraftan aile içi ilişkilere konu olabilecek ebeveynlerin çocuklarına ya da eşlerin birbirlerine mallarını bağışladıkları davalar yer alır.

Köleler ile ilgili dava kayıtları da yer almaktadır. Bir dava kaydında sahibinden âzatlık belgesi alan bir köleye, diğer bir kayıtta yan komşunun evine girerek suç işleyen başka bir köleye rastlamaktayız. Köleler ile ilgili mahkemeyi en çok meşgul eden konuların başında sahibinden kaçan köleler gelmektedir. Kaçak kölenin bir süre için bakımını üstlenenlere nafaka verilmesi, kölenin yakalanması, hapsedilmesi ve sahibi bulunamayan kölenin satılması gibi konularla ilgili toplam 10 dava kaydedilmiştir.

Hüccetler arasında üç adet irtidat (dinden dönme) davası yer almaktadır. İrtidat davasına konu olan kişilerin hepsinin de mühtedi –sonradan müslüman olmuş– kimseler oldukları gözlemlenmektedir.

Defterde bir adet de ferman yer almıştır. Söz konusu fermanda Karadeniz yolundaki çalılıkların temizlenmesi ile ilgili olarak Gebze ve Yoros kadılıklarından işçi tahsisi istenmektedir.

NURAY GÜLER